

Βασίλης Μηνακάκης, *Κοινωνική Ασφάλιση: Από το «κράτος» πρόνοιας στην «ελαστασφάλεια», Εκδόσεις ΚΨΜ*

Το τελευταίο διάστημα, στη φιλολογία γύρω από τις εξελίξεις στην κοινωνική ασφάλιση εμφανίζεται όλο και πιο συχνά ένα δραματικό έθιμο της ελληνικής αρχαιότητας, το «Κείον νόμιμον», το οποίο επικρατούσε στην αρχαία Κέω (σημερινή Κέα ή Τζιά). Επρόκειτο για μια μορφή εκούσιας ευθανασίας των γερόντων, οι οποίοι αυτοκτονούσαν πίνοντας κώνειο, όταν δεν μπορούσαν πλέον να εργάζονται! Η παλαιότερη μαρτυρία του εθίμου χρονολογείται τον 4ο αιώνα π.Χ. και ανήκει στον Ηρακλείδη από τον Πόντο, ο οποίος αποδίδει την καθιέρωση του σε δημογραφικούς και οικονομικούς λόγους. Δεν είναι τυχαίο τούτο το άλμα στο χρόνο, κι αυτό γιατί η προοπτική που επιφυλάσσει ο σύγχρονος καπιταλισμός στους εργαζόμενους (στους σημερινούς ενήλικες και κυρίως στους νέους) παρουσιάζει αρκετές αναλογίες με το «Κείον νόμιμον». Ίσως όχι την αυτοκτονία με κώνειο, σίγουρα όμως την εργασία μέχρι εσχάτου γήρατος. Τα παραπάνω αναφέρονται από τον Βασίλη Μηνακάκη στον πρόλογο του εξαιρετικά ενδιαφέροντος και άκρως κατατοπιστικού βιβλίου του για την κοινωνική ασφάλιση, θέλοντας με εύγλωττο τρόπο να δώσει την προοπτική των «μεταρρυθμίσεων» που βρίσκονται σε εξέλιξη.

Η κοινωνική ασφάλιση, τουλάχιστον με τη μορφή που πήρε κατά τον 20ό αιώνα, αποτελεί υποσύνολο της κοινωνικής πολιτικής του αστικού κράτους. Άλλες πλευρές της κοινωνικής πολιτικής είναι οι ρυθμίσεις σε θέματα απασχόλησης, μισθών, υγείας, εργασιακών σχέσεων, κατοικίας, εκπαίδευσης – εν πολλοίς σε θέματα που συνδέονται με την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης. Η αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης εντάσσεται, σύμφωνα με τον Μαρξ, στις δραστηριότητες που δεν έχουν καμία σχέση με την παραγωγή του πλούτου, αλλά που κι αυτές αυξάνουν έμμεσα τον πλούτο. Κατά συνέπεια, η κοινωνική λειτουργία του κράτους δεν κινείται στην περιφέρεια του κράτους, αλλά τείνει προς το κέντρο του και προς το κέντρο των κοινωνικών σχέσεων συνολικά, αποτελώντας ένα σύστημα μεθόδων και δραστηριοτήτων με στόχο τη σταθεροποίηση και συνοχή του συστήματος σε αναφορά με τις συνθήκες παραγωγής, αναπαραγωγής αλλά και τις συνθήκες αξιοποίησης και χρήσης της εργατικής δύναμης και, κατά προέκταση, κάθε εργαζόμενου και της οικογένειάς του. Συνεπώς, από την σκοπιά των αστικών πολιτικών δυνάμεων, η προσπάθεια για μεταρρύθμιση της κοινωνικής ασφάλισης εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο αναμόρφωσης της κοινωνικής πολιτικής του κράτους.

Η ανάγκη για μεταρρύθμιση της κοινωνικής πολιτικής του αστικού κράτους έχει προκύψει ως αποτέλεσμα της μεταβολής του χαρακτήρα της καπιταλιστικής συσσώρευσης ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, αλλά κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Αυτή η δομική μεταβολή του χαρακτήρα της καπιταλιστικής συσσώρευσης επιχειρεί από την σκοπιά του κεφαλαίου να δώσει μία τελική απάντηση στη δομική κρίση του καπιταλισμού σε παγκόσμια κλίμακα, που άρχισε την δεκαετία του 1970. Στο πλαίσιο αυτής της νέας τάξης πραγμάτων ενός ολοκληρωτικού πλέον καπιταλισμού, ο νέος ρόλος του κράτους συνίσταται στην αποχώρηση του από οικονομικές δραστηριότητες και κοινωνικές λειτουργίες που σήμερα μπορούν, μέσω ιδιωτικοποιήσεων, να αποτελέσουν πεδίο επέκτασης, και συνεπώς αύξησης, της κερδοφορίας του κεφαλαίου και ταυτόχρονα στην διατήρηση όλων εκείνων των δραστηριοτήτων που είναι απαραίτητο να γίνονται από μέρους του κράτους για την συντήρηση των εν γένει συνθηκών κερδοφορίας του κεφαλαίου. Ειδικότερα, το αστικό κράτος πλέον δεν θα πρέπει να είναι παρεμβατικό στην οικονομία με τον ίδιο τρόπο όπως στο παρελθόν (δηλαδή σε ρόλο αναπληρωτή και αντικαταστάτη της αγοράς), αλλά σε ένα ρόλο βοηθού και νυχτοφύλακα που θα προάγει την αγορά και την λογική της. Στο επίπεδο των ιδεολογημάτων τώρα, αυτή η προσπάθεια αναμόρφωσης της κοινωνικής πολιτικής και της κοινωνικής ασφάλισης ειδικότερα αιτιολογείται στη βάση της επίκλησης της ύπαρξης δημοσιονομικού προβλήματος, το οποίο δημιουργείται ως αποτέλεσμα των «υπερβολικών» τάχα παροχών του ασφαλιστικού συστήματος. Αυτές οι «υπερβολικές» παροχές υποτίθεται ότι συνεπάγονται την υπερφορολόγηση του λαού και ως εκ τούτου θα πρέπει να θεωρούνται αδικαιολόγητες.

Έτσι, το δημοσιονομικό πρόβλημα, τόσο της Ελλάδας όσο και των υπολοίπων καπιταλιστικών χωρών, χρησιμοποιείται τόσο ως μέσον (με τη χορήγηση επιδοτήσεων, προνομίων και φοροαπαλλαγών στο κεφάλαιο στη βάση της απατηλής λογικής για ενίσχυση της «επιχειρηματικότητας» στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς, ώστε να φέρει κέρδη που υποτίθεται ότι θα μειώσουν τα ελλείμματα, αφού θα αυξηθεί η φοροδοτική ικανότητα του λαού), όσο ταυτόχρονα και ως απειλή-επιχείρημα απέναντι στους εργαζόμενους για την συνολική αναδιάρθρωση των δαπανών του κράτους (και όχι μόνο των κοινωνικών δαπανών) υπέρ του κεφαλαίου, στο πλαίσιο της δομικής μεταβολής του χαρακτήρα της καπιταλιστικής συσσώρευσης που με έντονα επιθετικό τρόπο επιχειρείται τα τελευταία χρόνια.

Τα παραπάνω παρουσιάζονται και αναλύονται σε βάθος από τον Βασίλη Μηνακάκη στα διάφορα κεφάλαια του βιβλίου του. Συγκεκριμένα, η παρουσίαση του ζητήματος ανοίγει με την εν γένει σημασία και το ρόλο της κοινωνικής ασφάλισης για την αναπαραγωγή του καπιταλιστικού συστήματος, τους φορείς της κοινωνικής πολιτικής και φυσικά την ιδεολογική λειτουργία της στο πλαίσιο του αστικού κράτους (Κεφ. 1). Ακολουθεί μια αρκετά λεπτομερής ιστορική αναδρομή στην ασφαλιστική προστασία και στο πώς αυτή προέκυψε ιστορικά διεθνώς, ενώ σε ιδιαίτερη παράγραφο εξετάζεται και η ελληνική περίπτωση (Κεφ. 2). Στη συνέχεια, ο συγγραφέας εισέρχεται στο κυρίως θέμα της εργασίας του περιγράφοντας με εξαιρετικά κατατοπιστικό τρόπο την σημερινή κρίση του ασφαλιστικού συστήματος. Παρουσιάζει τόσο την οπτική του κεφαλαίου, τις διάφορες θεωρίες και ερμηνείες του προβλήματος, όσο και την σκοπιά των εργαζομένων (και της νεολαίας) προσδιορίζοντας με σαφήνεια τους ενόχους (Κεφ. 4) και δίνοντας στον

αναγνώστη ορατές και αθέατες πλευρές μιας αναμέτρησης που στο πλαίσιο της σύγχρονης αντιπαράθεσης κεφαλαίου-εργασίας μπορεί να θεωρηθεί «η μητέρα όλων των μαχών» (Κεφ. 5).

Περαιτέρω, ο συγγραφέας παρουσιάζει και αναλύει την προσπάθεια των αστών σε διεθνή κλίμακα προκειμένου να επιτευχθεί η οικοδόμηση του «νέου» ασφαλιστικού μοντέλου (Κεφ. 6), όπου ξεχωρίζει η αναφορά του στον πιλοτικό ρόλο που κατά ειρωνικό τρόπο φαίνεται να παίζει στην προσπάθεια αυτή η Χιλή, το γνωστό από την δεκαετία του 1970 κράτος-πειραματόζωο (τόσο για τους διεθνείς οργανισμούς, ΟΟΣΑ, ΔΝΤ, όσο και για την ΕΕ), σε μια προσπάθεια να τεθεί η αγορά, η λογική και οι θεσμοί της (π.χ. η λεγόμενη «ενεργός διαχείριση των αποθεματικών των ασφαλιστικών ταμείων» μέσω του χρηματιστηρίου), στο επίκεντρο του νέου μοντέλου. Αυτή δε η προσπάθεια της δημιουργίας νέου ασφαλιστικού μοντέλου στην λογική της αγοράς γίνεται σαφής από τις βασικές κατευθύνσεις και την στόχευση των αντεργατικών αλλαγών (Κεφ. 7), οι οποίες προωθούνται από την εγχώρια αστική τάξη αλλά και από το διεθνές παζλ των διαφόρων αντιασφαλιστικών μέτρων (Κεφ. 8). Σε ιδιαίτερο κεφάλαιο (Κεφ. 9), αναλύονται οι φορείς, οι μηχανισμοί και η τακτική της αστικής τάξης απέναντι στους εργαζόμενους, αποκαλύπτοντας ταυτόχρονα και τους ιδεολογικούς μύθους που από την πλευρά του αντιπάλου συνοδεύουν τα διάφορα αντιασφαλιστικά μέτρα προκειμένου να πείσουν το λαό για την υποτιθέμενη «αναγκαιότητα» τους (Κεφ. 10). Τελικά, υπό το φως των συμπερασμάτων από τα προηγούμενα κεφάλαια, γίνεται μια κριτική παρουσίαση των θέσεων της ΓΣΕΕ για την κοινωνική

ασφάλιση (Κεφ. 11) και παρουσιάζεται η πρόταση του συγγραφέα για μια σύγχρονη αντι-καπιταλιστική απάντηση του εργατικού κινήματος (Κεφ. 12).

Η έκδοση του συγκεκριμένου βιβλίου αποτελεί χωρίς αμφιβολία σημαντικό εκδοτικό γεγονός και σίγουρα θα αποτελέσει ενδιαφέρον και χρήσιμο ανάγνωσμα. Το στοιχείο που, κατά την άποψη μας, κάνει την έκδοση του εν λόγω βιβλίου ιδιαίτερος σημαντική είναι ότι επιχειρεί (πέρα από την προοπτική και την σημασία των υπό υλοποίηση μεταρρυθμίσεων σε ότι αφορά τις επιπτώσεις που αυτές θα έχουν για τους εργαζόμενους), να σκιαγραφήσει το πλαίσιο και τους όρους μιας διακριτής απάντησης από την πλευρά της εργατικής τάξης και της αριστεράς στην υπό εξέλιξη επίθεση του κεφαλαίου στα δικαιώματα και τις κατακτήσεις των εργαζομένων όχι από μια αμυντική σκοπιά διατήρησης των κεκτημένων αλλά στο πλαίσιο μιας δυναμικής αντεπίθεσης του εργατικού κινήματος με αφετηρία αυτό που σήμερα φαίνεται να αποτελεί το κύριο μέτωπο της ταξικής αντιπαράθεσης, τη μάχη για την κοινωνική ασφάλιση.

Ο Βασίλης Μηνακάκης γεννήθηκε το 1962 στις Αμύνλες Λακωνίας. Είναι πτυχιούχος της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και εργάζεται από το 1993 ως υπάλληλος σε διάφορους εκδοτικούς οίκους. Κείμενα του έχουν δημοσιευτεί στην εβδομαδιαία εφημερίδα *Πριν* και στα περιοδικά *Ουτοπία* και *Διάπλους*. Το πρώτο του βιβλίο με τίτλο «Λευκή Βίβλος» της ΕΟΚ - Ο Μεσαίωνας του 2000 κυκλοφόρησε το 1994 από τις εκδόσεις Στάχυ.

Δημοφάνης Παπαδάτος